

TÜRKİYE’DE HEMŞİRELİK ALANINDA YAŞLI AYRIMCILIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Dr. Nedime Hazal DÖNER¹/ Dr. Öğr. Üyesi Elif GENÇER ŞENDUR², Öğr. Gör. Dr. Sevda TÜZÜN ÖZDEMİR³, Prof. Dr. Öznur USTA YEŞİLBALKAN⁴

¹İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Yaşlı Bakımı Programı. İzmir, TÜRKİYE. E-mail: hazal.doner@ieu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8221-6539

²Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Bolu, TÜRKİYE. E-mail: elifgencer@ibu.edu.tr, elifgencersendur@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6420-1600

³İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Diyaliz Programı. İzmir, TÜRKİYE. E-mail: sevda.ozdemir@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9025-8325

⁴Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. İzmir, TÜRKİYE. E-mail: o.u.yesilbalkan@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5607-0751

Özet

Amaç: Bu çalışmada, hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı konusunda yapılan lisansüstü çalışmalar sistematik bir şekilde incelenerek, konu alanları ve özelliklerinin belirlenmesi, mevcut durumun ortaya konması ve sonuçların detaylı biçimde sunulması amaçlandı.

Gereç-Yöntem: Nitel araştırma türlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanarak gerçekleştirilen bu çalışmada Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanından “yaşlı ayrımcılığı” anahtar kelimesi kullanılarak lisansüstü tezler tarandı. Toplamda 18 lisansüstü tez ile çalışma tamamlandı. Çalışmaya dahil edilen tezler betimsel analiz ile değerlendirilmiş olup yayın tarihi, anabilim dalı, araştırma türü, kullanılan ölçüm araçları ve örneklem grubu açısından incelendi.

Bulgular: Çalışma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin 2008-2024 yılında yapıldığı konu ile ilgili en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı belirlendi (n=3, %16.7). Tezlerin çoğunun yüksek lisans düzeyinde olduğu (n=16, %88.9) ve büyük çoğunluğunun Hemşirelik Anabilim Dalı (n=10, %55.6) bünyesinde yürütüldüğü belirlendi. İncelenen tezlerin tamamında yaşlı ayrımcılığını değerlendirmeye yönelik geçerlik ve güvenilirliği yapılmış ölçüm araçlarının kullanıldığı belirlendi. Çalışmaya dahil edilen tezlerin örneklem grubu incelendiğinde ise yarısında hemşirelerin (n=9, %50) örneklem grubunda yer aldığı saptandı.

Sonuç: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan eşitsizliklerin azaltılması (Hedef 10) ile sağlıklı bireyler ve kaliteli yaşamın sağlanması (Hedef 3), yaşlı ayrımcılığının ortadan kaldırılmasıyla doğrudan ilişkili olup, bu kapsamda yaşlı ayrımcılığıyla mücadelenin, toplumun bütüncül kalkınması ve sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından kritik bir önemi bulunmaktadır. Konuya ilişkin etkili müdahale stratejilerinin geliştirilebilmesi için, bu alanda nitel, karma, metodolojik ve deneysel çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yaşlı ayrımcılığı, hemşirelik, içerik analizi

AN EXAMINATION OF POSTGRADUATE THESES ON AGEISM IN THE FIELD OF NURSING IN TURKEY

Lecturer, PhD Nedime Hazal DÖNER¹, Assistant Professor, PhD Elif GENÇER ŞENDUR², Lecturer,
PhD Sevda TÜZÜN ÖZDEMİR³, Professor, PhD Öznur USTA YEŞİLBALKAN⁴

¹İzmir University of Economics, Vocational School of Health Services, Department of Health Care
Services, Elderly Care Program. İzmir, TÜRKİYE. E-mail: hazal.doner@ieu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-
8221-6539

²Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Health Sciences, Department of Internal Medicine
Nursing. E-mail: elifgencer@ibu.edu.tr, elifgencersendur@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6420-1600

³İzmir Kavram Vocational School, Department of Medical Services and Techniques, Dialysis Program.
İzmir, TÜRKİYE. E-mail: sevda.ozdemir@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9025-8325

⁴Ege University, Faculty of Nursing, Department of Internal Medicine Nursing. İzmir, TÜRKİYE. E-
mail: o.u.yesilbalkan@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5607-0751

Abstract

Aim: In this study, it was aimed to systematically examine postgraduate studies on ageism in the field of nursing, to determine the subject areas and their characteristics, to reveal the current situation and to present the results in detail.

Material- Method: This study, conducted using the document analysis method, one of the qualitative research types, searched for postgraduate theses using the keyword “ageism” in the Higher Education Council Presidency National Thesis Center database. The study was completed with a total of 18 graduate theses. The theses included in the study were evaluated using descriptive analysis and examined in terms of publication date, field of study, research type, measurement tools used, and sample group.

Results: It was determined that the postgraduate theses included in the study were written between 2008 and 2024, and the highest number of theses on the subject was written in 2019 (n=3, 16.7%). It was determined that most of the theses were at the master's level (n=16, 88.9%) and the majority were conducted within the Department of Nursing (n=10, 55.6%). It was determined that all of the theses examined used measurement tools with established validity and reliability for assessing ageism. When the sample group of the theses included in the study was examined, it was found that nurses (n=9, 50%) were included in the sample group in half of them.

Conclusion: Reducing inequalities (Goal 10) and ensuring healthy individuals and a quality of life (Goal 3), both of the Sustainable Development Goals, are directly linked to eliminating ageism. Combating ageism is critical for holistic development of society and achieving sustainability goals. To develop effective intervention strategies, it is recommended to increase qualitative, mixed-use, methodological, and experimental studies in this area.

Keywords: ageism, nursing, content analysis

GİRİŞ

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Küresel anlamda yaşlanan nüfus, 21. yüzyılın en belirgin demografik eğilimlerinden biridir. Dünya Sağlık Örgütü, 60 yaş ve üzeri nüfusun 2050 yılına kadar 2,1 milyara ulaşacağını ve her 5 kişiden birinin 60 yaşın üzerinde olacağını, 80 yaş ve üzeri nüfusun ise 2020 ile 2050 yılları arasında üç katına çıkarak 426 milyona ulaşacağını öngörmektedir (WHO,2024). Türkiye de bu küresel dönüşümden etkilenmekte ve , Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2025 istatistikleri 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %10.6'ı olduğunu ve bu artışın hızlanarak devam edeceğini göstermektedir (TÜİK, 2025). Bu demografik veriler, gelecekte yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçlarının belirlenmesi, karşılanması, bu grup için uygulanması gereken sağlık politikaları ve mesleki eğitim (sağlık profesyoneli, bakım veren mi) gibi konuların öncelikle ele alınması gerektirdiğini göstermektedir.

Yaşlanma olgusunun beraberinde getirdiği en önemli sosyo-psikolojik tehditlerden biri, yaşlı ayrımcılığı veya literatürdeki yaygın kullanımıyla "yaşçılık" (ageism)'dir. Butler (1969) tarafından "yaşa dayalı klişeleştirme, önyargı ve ayrımcılık" olarak tanımlanan bu kavram, Dünya Sağlık Örgütü tarafından da benzer şekilde ele alınmakta ve "bir kişinin bir şey yapmak veya olmak için çok yaşlı veya çok genç olabileceği algısından kaynaklanan, yaşam boyu süren bir olgu" olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2017; Officer & de la Fuente-Núñez, 2018). Bu ayrımcılık biçimi, iş yeri, sağlık hizmeti ve medya dahil üzere toplumun birçok katmanında yaygın olarak görülmektedir (Dennis & Thomas, 2007; Officer & de la Fuente-Núñez, 2018).

Yaşlı ayrımcılığı genellikle örtük ve sosyal olarak kabul görmüş bir biçimde ortaya çıkmakta, olumsuz kalıp yargılar erken yaşlardan itibaren içselleştirilmekte ve medya aracılığıyla pekiştirilmektedir (Officer & de la Fuente-Núñez, 2018). Sağlık hizmetleri, yaş ayrımcılığının en belirgin sonuçlarının gözlemlendiği alanlardan biridir. Kydd ve Fleming (2015), özellikle karmaşık ihtiyaçları olan yaşlı bireylerin, zaman baskısının yoğun yaşandığı akut bakım ortamlarında "zaman ve kaynak israfı" olarak damgalanabildiğini ve bunun bakım kalitesi ile hasta güvenliğini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır (Kydd & Fleming,2015). Araştırmalar, yaşlı ayrımcılığının daha kötü fiziksel ve zihinsel sağlık, düşük bilişsel performans ve artan sağlık harcamaları ile ilişkili olduğunu, bu nedenle yasal reformlar, eğitim ve kuşaklar arası girişimleri içeren çok yönlü müdahalelerin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Barber ve ark., 2024).

Yaşlı bireylerle en yoğun ve doğrudan etkileşim kuran profesyonel grup olan hemşireler, yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde kilit bir role sahiptir. Hemşirelerin yaşlılık algıları ve tutumları, bakımın niteliğini ve etik standartları doğrudan etkilemektedir (Kydd & Fleming, 2015). Yaşam beklentisi artmasına rağmen genç erişkinlere kıyasla yaşlı bireyler, sağlık çalışanları tarafından ayrımcılığa maruz kalmakta genç erişkinler ise tercih edilen hasta grubu olabilmektedir (Bulut & Çilingir, 2015; Kar, 2019). Bunun temelinde, yaşlılıkla ilişkili sağlık sorunlarının "normal yaşlanma süreci"nin bir parçası olduğu ve etkili tedavi gerektirmediği yönündeki yanlış inançlar yer almaktadır (Chang ve ark., 2020). Sağlık profesyonellerinin benimsediği bu yaklaşım bakımın kalitesini etkilemektedir. (Officer & de la Fuente-Núñez, 2018).

Türkiye’de hemşirelik öğrencileri ile yürütülen bir araştırma, yaşlı bireylerle kurulan olumlu deneyimler (örneğin, birlikte yaşama veya klinik uygulama süreçleri) ile mezuniyet sonrasında yaşlılarla çalışma istekliliğinin, öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Özdemir & Bilgili, 2016). Bu bulgu, hemşirelik eğitiminde yaşlanma ve yaşlı bakımına ilişkin teorik derslerin yanı sıra doğrudan klinik deneyimlerin programlara entegre edilmesinin kritik önem taşıdığını göstermektedir.

Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı konusunda akademik ilgi giderek artmıştır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi (YÖK) verilerine dayalı yapılan taramalar, 2008-2024 yılları arasında konuya dair çok sayıda lisansüstü tez çalışması (yüksek lisans ve doktora) üretildiğini göstermektedir. Söz konusu tezlerin, hemşirelik öğrencilerinden farklı klinik branşlardaki hemşirelere, huzurevi çalışanlarından birinci

basamak sağlık personeline kadar oldukça geniş bir örneklem yelpazesini kapsadığı görülmektedir. Ayrıca bu çalışmalar, yaşlı ayrımcılığını etkileyen bireysel ve örgütsel faktörlerin yanı sıra, yaşlı bireylerin bu fenomeni nasıl algıladıklarına dair önemli bulgular sunarak alanyazına katkı sağlamıştır.

Ancak, bu çalışmaların her biri konunun belirli bir boyutuna odaklanmış olup, mevcut bilgi birikimini bütüncül bir perspektifle sentezleyen, araştırma eğilimlerini, metodolojik yaklaşımları ve bulgulardaki ortak temaları sistematik olarak analiz eden bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı konusunda yapılan lisansüstü çalışmaları sistematik bir şekilde incelemek, konu alanları ve özelliklerini belirlemek, mevcut durumu ortaya çıkarmak ve sonuçları detaylı bir şekilde sunmak amaçlandı. Ayrıca lisansüstü tezlerin incelenmesi ile birlikte mevcut durum ve bilgi birikiminin ortaya çıkarılmasının planlanacak olan çalışmalara katkı sağlaması hedeflendi.

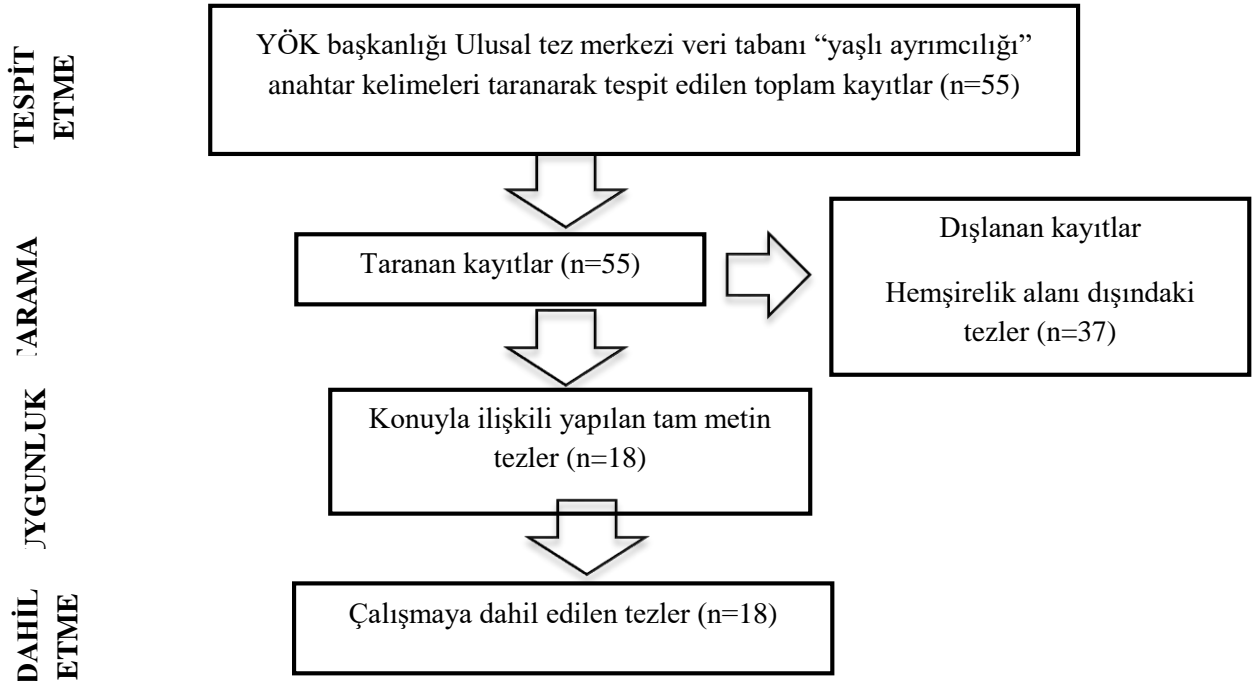
Araştırma Soruları

1. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarının yayın tarihine göre dağılımları nasıldır?
2. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez türüne göre dağılımları nasıldır?
3. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarının anabilim dalına göre dağılımları nasıldır?
4. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarının araştırma türüne göre dağılımları nasıldır?
5. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarının yaşlı ayrımcılığı kavramına yönelik kullanılan ölçüm aracına göre dağılımları nasıldır?
6. Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılan tez çalışmalarının örneklem grubuna göre dağılımları nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Türü

Bu çalışmada nitel araştırma türlerinden olan doküman analizi yöntemi kullanıldı. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini sistemli ve titiz bir şekilde inceleyerek anlam çıkarmayı, konuya dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeyi ve ampirik bilgi üretmeyi amaçlayan bir nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem, basılı ya da elektronik tüm belgelerin incelenmesini ve yorumlanmasını kapsamaktadır (Kıral, 2020). Verilerin analizinde ise içerik analizi sıklıkla kullanılan yöntemler arasında yer almakta olup (Sak ve ark. 2021), çalışma kapsamında elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlendi.

Şekil 1. Araştırma Akış Planı

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmada, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) “yaşlı ayrımcılığı” anahtar kelimesi kullanılarak tüm alanlarda 20.08.2025-15.09.2025 tarihleri arasında lisansüstü tezler tarandı ve yıl kısıtlamasına gidilmedi. Tarama sonucunda toplam 55 lisansüstü teze ulaşıldı. Bu tezlerin 37 tanesi hemşirelik alanı dışı olduğu için araştırma kapsamı dışında tutuldu. Taramalar üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiş olup bir araştırmacı tarafından kontrolü sağlandı ve değerlendirildi. Tez başlığında “yaşlı ayrımcılığı” yer almamasına rağmen tüm alanlarda tarandığı için tarama sonucunda hemşirelik alanındaki tüm tezlerin özet bölümleri araştırmacılar tarafından değerlendirilip konu ile ilgili olanlar araştırmaya dahil edildi. Toplamda 18 lisansüstü tez ile çalışma tamamlandı (Şekil 1).

2.3. Dahil Edilme ve Dışlanma Kriterleri

Bu çalışmaya dahil edilme kriterleri; tez konusunun yaşlı ayrımcılığı ile ilgili olması, hemşirelik alanında yapılmış olması, erişime açık olması ve yayın dilinin Türkçe olması şeklinde belirlendi. Çalışmadan dışlanma kriterleri ise, hemşirelik dışındaki farklı alanlarda hazırlanmış tezler ile erişime kapalı tezler olarak tanımlandı. Bu kapsamda, yalnızca belirtilen kriterleri karşılayan tezler değerlendirmeye alındı.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Tezler; yayın tarihi, tez türü, anabilim dalı, araştırma türü, kullanılan ölçüm araçları ve örneklem grubu açısından değerlendirildi. Verilerin değerlendirilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanıldı. Tezlerden elde edilen verilerin dağılımı sayı yüzde olarak sunuldu.

2.5. Araştırmanın Etik Yönü

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden erişim izni olan tezler ile bu araştırma tamamlandı. Çalışmanın her aşamasında araştırma ve yayın etiğine uyuldu. Erişim izni olan tüm tezlere kaynakça kısmında atıf yapıldı.

3. BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin genel özelliklerine göre dağılımı Tablo 1'de ve çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin yılı, türü, anabilim dalı, araştırma türü, örneklem grubu, yaşlı ayrımcılığına ilişkin kullanılan ölçüm araçları ve incelenen temel değişkenlerine göre dağılımı ise detaylı olarak Tablo 2'de sunulmuştur.

Araştırma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin 2008-2024 yılları arasında yapıldığı, tezlerin %16.7 (n = 3)'lük oran ile çoğunun 2019 yılında ve en az tezin ise %5.6'lık oran ile (n=1) 2008, 2009, 2015, 2020 ve 2024 yıllarında yapıldığı saptandı. Tezlerin türüne göre inceleme yapıldığında; % 88.9'unun (n=16) yüksek lisans ve % 11.1'inin (n=2) doktora tez çalışması olduğu belirlendi. Tezlerin yürütüldüğü anabilim dalları ise; Hemşirelik ABD. (n=10, %55.6), Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD. (n=2, %11.1), İç Hastalıkları Hemşireliği ABD. (n=2, %11.1), Halk Sağlığı Hemşireliği ABD. (n=2, %11.1), Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği ABD. (n=1, %5.6) ve Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD. (n=1, %5.6)'dır. Tezlerin; tanımlayıcı (n=17, % 94.4), metodolojik (n=2, %11.1) ve karma desende (n=1, %5.6) yürütüldüğü görüldü. Tezlerin tamamında yaşlı ayrımcılığını değerlendirmeye yönelik geçerlik ve güvenilirliği sağlanmış bir ölçüm aracı kullanılmış olup sırasıyla; Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (n=14, % 77.8), Fraboni Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği (n=2, % 11.1), Pozitif ve Negatif Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği (n=1, %5.6) ve Yaş Ayrımcılığı Ölçeği (n=1, %5.6)'nin kullanıldığı saptandı. Tezler örneklem grubu açısından incelendiğinde ise; hemşire (n=9, %50), öğrenci (n=4, %22.2), yaşlı bakım personeli/sağlık personeli (n=3, % 16.7), 65 yaş ve üzeri bireyler (n=2, % 11.1) ile Y ve Z kuşağındaki bireylerin (n=1, %5.6) örneklemde yer aldıkları belirlendi.

Tablo 1. Tezlere ilişkin tanıtıcı bilgiler (n=18)

Özellikler	n	%
Tezin Yılı		
2008	1	5.6
2009	1	5.6
2015	1	5.6
2017	2	11.1
2018	2	11.1
2019	3	16.7
2020	1	5.6
2021	2	11.1
2022	2	11.1
2023	2	11.1
2024	1	5.6
Tez türü		
Yüksek lisans	16	88.9
Doktora	2	11.1
Anabilim Dalı		
Hemşirelik ABD.	10	55.6
Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD.	2	11.1

İç Hastalıkları Hemşireliği ABD.	2	11.1
Halk Sağlığı Hemşireliği ABD.	2	11.1
Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği ABD.	1	5.6
Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD.	1	5.6
Araştırma deseni*		
Tanımlayıcı	17	94.4
Metodolojik	2	11.1
Karma desen	1	5.6
Yaşlı ayrımcılığına ilişkin kullanılan ölçüm araçları		
Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	14	77.8
Fraboni Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği	2	11.1
Pozitif ve Negatif Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği	1	5.6
Yaş Ayrımcılığı Ölçeği	1	5.6
Örneklem grubu*		
Hemşire	9	50
Öğrenci	4	22.2
Yaşlı bakım personeli/Sağlık personeli	3	16.7
65 yaş ve üzeri birey	2	11.1
Y ve Z kuşağı bireyler	1	5.6

*çoklu yanıt

Tablo 2. Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin türü, anabilim dalı, araştırma türü, kullanılan ölçüm araçları, örneklem grubu ve incelenen değişkenlere göre dağılımı

Yazar-Yıl Danışman	Tez Başlığı	Tez türü	Anabilim dalı	Araştırma türü	Yaşlı ayrımcılığına ilişkin kullanılan ölçüm araçları	Örneklem grubu
Vefikuluçay, D. 2008 Terzioğlu, F.	Üniversitede Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları	Doktora	Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD.	Metodolojik ve kesitsel	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Öğrenci
Özdemir, Ö. 2009 Bilgili, N.	Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Öğrenci
Bulut, E. 2015 Çilingir, D.	Cerrahi Hemşirelerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları	Yüksek lisans	Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire
Kılıç, G. 2017 Polat, Ü.	Yoğun Bakım Hemşirelerinin Yaşlılara Yönelik	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire

Başer, G. 2017 Cingil, D.	Tutumları ile Fiziksel Tespit Edici Kullanımına İlişkin Bilgi, Tutum ve Uygulamaları Arasındaki İlişki Huzurevinde Çalışan Bakım Personelinin Yaşlılara Karşı Tutum ve Ayrımcılık Düzeyleri ile İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Yaşlı bakım personeli
Özel Bilim, İ. 2018 Kutlu, FY.	Sağlık Çalışanlarının Yaşlı Ayrımcılığı Düzeyi ve Sağlık Çalışanlarının Tutumlarının Yaşlı Bireyler Tarafından Algılanması	Doktora	Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı (birinci bölüm) Metodolojik ve tanımlayıcı- kesitsel (ikinci bölüm)	Fraboni Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği	Sağlık çalışanı, 65 yaş ve üzeri bireyler
Tuncer, F. 2018 Bayraktar, E. Kaya Erten, Z.	Birinci Basamak Sağlık Hizmeti Veren Kurumlarda Çalışan Sağlık Personelinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Karma desen	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Sağlık personeli
Kar, S. 2019 Işık, MT.	Cerrahi Hemşirelerinin Yaşlı Hastaya Bakım Verirken Yaşadıkları Güçlüklerin Yaşlı Ayrımcılığına Etkisinin Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire
Baştürk, M. 2019 Özpancar, N.	Hemşirelerin Yaşlı Bireylere İlişkin Tutumlarının Bakım Davranışlarına Etkisi	Yüksek lisans	İç Hastalıkları Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire
Sülüker, K. 2019 Türkoğlu, N.	Birinci ve İkinci Basamakta Çalışan Hemşirelerin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının Karşılaştırılması	Yüksek lisans	Halk Sağlığı Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire

Atuğ, M. 2020 Kızılkaya, M.	Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ve Etkileyen Faktörler	Yüksek lisans	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı kesitsel	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Öğrenci
Ercan, G. 2021 Türkoğlu, N.	Y ve Z Kuşağındaki Kişilerin Yaşlı Ayrımcılığı ve Yaşlanmaya İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi	Yüksek lisans	Halk Sağlığı Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Y kuşağı, Z kuşağı
Orhan, R. 2021 Erkoç Hut, A.	Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlıya Bakım Verme İstekliliği, Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ve Bakım Davranışlarına Etkisi	Yüksek lisans	İç Hastalıkları Hemşireliği ABD.	Tanımlayıcı ve kesitsel	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Öğrenci
Özkul, T. 2022 Abdullayev, A.	Acil Servis Hemşirelerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire
Korkmaz, KA. 2022 Çalışkan, İ.	Cerrahi Hemşirelerinin Ölüm Kaygısı ve Yaşlı Ayrımcılığı Yapma Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Kesitsel	Fraboni Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği	Hemşire
Kutlu, Ş. 2023 Tanyer, D.	Hemşirelerin Temel Değer Yönelimleri ile Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı ilişkisel	Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği	Hemşire
Akbay Kaya, G. 2023 Koyuncu, A.	Cerrahi Servislerde Çalışan Hemşirelerin Yaşlı Hastaya Bakım Verme İstekliliği ve Ayrımcılıklarının Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	İlişki arayıcı kesitsel	Pozitif ve Negatif Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği	Hemşire
Karakaya, R. 2024 Özaydın, T.	Yaşlı Bireylerin Algılanan Sağlık Durumları ve Sağlığı Geliştirme Davranışları ile Yaş Ayrımcılığı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	Yüksek lisans	Hemşirelik ABD.	Tanımlayıcı-ilişki arayıcı	Yaş Ayrımcılığı Ölçeği	65 yaş üzeri birey

4. TARTIŞMA

Yaşlı ayrımcılığı ile ilgili Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği bu çalışmada tezler 2008-2024 yılları arasında yürütülmüştür. Sosyal bilimler alanında yaşlı ayrımcılığı konusundaki tez çalışmalarının incelendiği bir çalışmada tezlerin 2015 yılında başladığı bu alanda en fazla tezin ise 2021 yılında hazırlandığı bildirilmiştir (Ceylan & Durgun, 2024). Yaşlı ayrımcılığı ile ilgili küresel eğilimlerin incelendiği çalışmalarda yayın sayılarının yıllar içerisinde artış gösterdiği özellikle 2020 yılı ve sonrasında bu alanda yayımlanan çalışma sayılarında dikkat çekici bir artış olduğu ifade edilmiştir (Atalar & Demirel, 2025; Atay & Doğan, 2025). Yayın sayılarında 2020 yılı ve sonrasında meydana gelen artışın COVID-19 pandemisi nedeniyle yaşlı bireylerin karşılaştığı eşitsizliklerin daha görünür hale gelmesi ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Atalar & Demirel, 2025). Bu çalışmada tezlerin büyük bir kısmının 2019 yılında tamamlandığı, 2020 yılının ise en az tez yapılan yıl olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, mevcut literatürdeki bulgularla farklılık göstermektedir.

Türkiye’de hemşirelik alanında yaşlı ayrımcılığı konusuna ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin i 2008 yılında başladığı ve 2015 yılına kadar yalnızca iki tez çalışmasının gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bu durum, söz konusu dönemde hemşirelik disiplinde yaşlı ayrımcılığı konusuna sınırlı düzeyde ilgi gösterildiğini ve araştırma odağının daha çok farklı alanlara yöneldiğini, bu alana yönelik ilginin ise 2015 yılı ve sonrasında ortaya çıktığını göstermektedir. Ülkemizde ulusal kalkınma planlarında da yaşlı ayrımcılığı son yıllarda ön plana çıkmakta, yaşlı ayrımcılığı ile mücadele etmek amacıyla hedefler belirlenmekte ve yaşlı dostu düzenlemelere yönelik uygulamalar dikkat çekmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2013; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı’nda ‘Yaş ayrımcılığıyla mücadele edilmesi’ başlıklı bir hedefin yer alması, ulusal düzeyde bu konuya verilen önemin göstergesi olup, son yıllarda alana yönelik artan ilgiyi de açıklamaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Tezler lisansüstü eğitim düzeyi açısından incelendiğinde, toplamda 16 yüksek lisans tezi ve yalnızca iki doktora tezinin bulunduğu saptanmıştır. Bu durum, yaşlı ayrımcılığı konusundaki lisansüstü tezlerin çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde yürütüldüğünü göstermesi bakımından ön plana çıkan bir bulgudur. Hemşirelik alanında farklı konularda gerçekleştirilen lisansüstü tezleri inceleyen çalışmalarda da, yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine oranla daha fazla olduğu belirtilmiştir (Sarman ve ark., 2021; Savaş & Pazar, 2021; Çiftçi Akan & Yıldırım, 2025). Bu çalışmada da yüksek lisans düzeyindeki tezlerin ağırlıkta olması, literatürde yer alan bulgularla paralellik göstermektedir. Ayrıca yüksek lisans programlarının süresinin doktora programlarına kıyasla daha kısa olması ve doktora programlarının yoğun araştırma ile akademik üretim gerektirmesi nedeniyle, bireyler zaman, emek ve erişilebilirlik açısından yüksek lisans eğitimini daha tercih edilebilir bulmaktadır. Bununla birlikte kariyer hedefleri, ekonomik koşullar ve sosyal faktörler de bu eğilimi etkilediği düşünülmektedir.

Bu çalışmada incelenen tezlerin büyük çoğunluğunun Hemşirelik Anabilim Dalı’nda yürütüldüğü belirlenmiştir. Söz konusu bulgunun bu alanın hemşirelik disiplinde en kapsamlı çalışma alanlarından biri olmasına ve araştırmacılara esnek araştırma olanakları sunmasına bağlanabilir. Literatür incelendiğinde farklı konularda yapılan benzer araştırma desenindeki çalışmalarda da incelenen tezlerinin çoğunun Hemşirelik Anabilim Dalı’nda yürütüldüğü ifade edilmiştir (Ardahan & Özsoy, 2015; Boyraz ve ark., 2023; Çalışır Kundakçı, 2023).

Tezlerin araştırma tasarımı incelendiğinde, büyük çoğunluğunun tanımlayıcı desende olduğu, metodolojik ve karma desen çalışmalarının ise oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Hemşirelik alanında farklı konularda gerçekleştirilen lisansüstü tezleri inceleyen çalışmalarda da yapılan lisansüstü tez çalışmalarının çoğunun tanımlayıcı desende olduğu bildirilmiştir (Ardahan & Özsoy, 2015; Özdemir & Kaplan, 2024; Uçar & Akdeniz, 2024; Çiftçi Akan ve Yıldırım, 2025). İlgili literatürle kıyaslandığında sonuçların literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmacıların çoğunlukla mevcut durumu tanımlamaya ve gözlemlemeye öncelik verdiği görülmektedir. Tanımlayıcı desenlerin metodolojik ve karma desenli çalışmalara

kıyasla daha az kaynak, zaman ve bütçe gerektirmesi lisansüstü tezlerde daha çok tercih edilmesinin olası bir nedeni olarak değerlendirilebilir.

Tezlerdeki örneklem grubu incelendiğinde, hemşirelerin, öğrencilerin ve yaşlı bakım/sağlık personelinin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Yaşlı ayrımcılığı konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde hemşirelerin, öğrencilerin ve yaşlı bakım/sağlık personelinin örneklem grubu olarak belirlendiği saptanmıştır (Rababa ve ark., 2020; Ha & Kim, 2021; Köse Tosunöz & Güngör, 2021; Daş Geçim & Akyol, 2023; Koçak ve ark., 2025). Bu sonuç, mevcut literatürle uyumlu olup, yaşlı ayrımcılığı konusunun bu örneklem gruplarında daha fazla incelenmiş olmasının, hemşirelik mesleğinin yaşlı bakımındaki kilit rolü ile son yıllarda dünya nüfusunun yaşlanmasıyla birlikte yaşlı sağlığına yönelik farkındalık ve etik sorumlulukların ön plana çıkmasıyla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada incelenen tezlerde, araştırma değişkenlerini değerlendirmek için geçerlik ve güvenilirliği belirlenmiş, Türk kültürüne uyarlanmış ölçeklerden yararlanıldığı görülmüştür. Veri standardizasyonunun sağlanması, değişkenlerin geçerlik ve güvenilirliğinin korunması ve elde edilen bulguların ilgili literatürle karşılaştırılabilmesi açısından ölçek kullanımı önemli bir avantaj sağlamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin çoğunun yüksek lisans düzeyinde ve tanımlayıcı desende olduğu saptanmıştır. Tez çalışmalarında örneklem grubunu sıklıkla hemşireler, öğrenciler ve sağlık personeli oluşturmuş, değişkenleri ölçmek amacıyla Türk kültürüne uyarlanmış veri toplama araçları kullanılmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan, eşitsizliklerin azaltılması (Hedef 10) ile sağlıklı bireyler ve kaliteli yaşamın sağlanması (Hedef 3) yaş ayrımcılığının ortadan kaldırılması ile doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda yaşlı ayrımcılığı ile mücadelenin toplumun bütüncül kalkınması ve sürdürülebilirlik hedeflerinin hayata geçirilmesi açısından da oldukça önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sonuç olarak, yaşlı ayrımcılığını önlemeye yönelik mesleki uygulamaların geliştirilmesi, farkındalık çalışmalarının yürütülmesi ile birlikte doktora düzeyinde, nitel, karma desen, metodolojik ve deneysel desende çalışmaların artırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Yaşlı hakları ulusal eylem planı 2023–2025*. https://aile.gov.tr/media/133624/yasli_haklari_ulusal_eylem_plani.pdf Erişim Tarihi: 21.09.2025

Ardahan, M., Özsoy, S. (2015). Türkiye’de hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: Yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(4): 516-534.

Atalar, U., & Demirel, B. (2025). Global trends in ageism research: a systematic bibliometric review. *Turkish Journal of Applied Social Work*, 8(1), 1-24. <https://doi.org/10.54467/trjasw.1686187>

Atay, E., & Doğan, A. S. (2025). Bibliometric analysis of research on AGEISM. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 162-175. <https://doi.org/10.11611/yead.1622044>

Barber, S. J., Shoemaker, K. J., & Dotson, V. M. (2024). Ageism harms older people's health, cognition, and well-being: A selective review and policy recommendations. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 11(2), 190–198. <https://doi.org/10.1177/23727322241268400>

Boyras, H. G., Erbil, N., Nefes, H. N., & Aydın, E. (2023). Türkiye’de doğum ve kadın hastalıkları hemşireliği lisansüstü tezlerinde refleksoloji kullanımı: Literatür derlemesi. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 6(3), 288–297. <https://doi.org/10.5336/jtracom.2023-96840>

Bulut, E., & Çilingir, D. (2016). Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 15(5), 446-449.

- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4), 243–246.
- Ceylan, H., & Durgun, K. N. (2024). Türkiye’de Sosyal Bilimler Alanında Yaşlı Ayrımcılığı Konusunda Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(10), 749–762. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1461>
- Chang, E. S., Kanno, S., Levy, S., Wang, S. Y., Lee, J. E., & Levy, B. R. (2020). Global reach of ageism on older persons’ health: A systematic review. *PLOS ONE*, 15(1), e0220857. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220857>
- Çalışır Kundakçı, Ş. (2023). Examination of Nursing Theses on Oral Mucositis in Cancer Patients in Türkiye. *Journal of Current Nursing Research*, 3 (3), 85-99.
- Çiftci Akan, D., & Yıldırım, Y. (2025). Türkiye’de Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Alanında Yapılan Hemşirelik Lisansüstü Tezlerinin İncelenmesi. *Munzur Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 135-147.
- Daş Geçim, G. Y., & Akyol Güner, T. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ile Yaşlıya Bakım Verme İstekliliği Arasındaki İlişki*. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 13(2), 180-187. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1241052>
- Dennis, H., & Thomas, K. (2007). Ageism in the workplace. *Generations*, 31(1), 84-89.
- Ha, J., & Kim, J. (2021). Ageism and the Factors Affecting Ageism among Korean Nursing Students: A Cross-Sectional Study. *International journal of environmental research and public health*, 18(4), 1798. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041798>
- Kar, M. (2019). Çocuk Acil hemşirelerinin kanıta dayalı Uygulamalara yönelik tutumları, algıladıkları Engeller Ve çözüm önerileri (Master's thesis, Marmara Üniversitesi, Turkey)
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Koçak, F. Ö. K., Özçaylak, S., Solmaz, İ., & Kılavuz, A. (2025). The Effect of the Home Care Nursing Education Program on Ageism and Attitude Towards the Older Adults in a Developing Country; One Group Pre-Posttest Design Effects of Education on Ageism and Attitude Towards Older Adults. *Namik Kemal Medical Journal*, 13(1), 24-29. <https://doi.org/10.4274/nkmj.galenos.2024.77699>
- Köse Tosunöz, İ., & Güngör, S. (2021). Yaşlı ayrımcılığı: hemşirelik ve yaşlı bakım teknikleri öğrencileri örneği. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(1), 176-190. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.813815>
- Kydd, A., & Fleming, A. (2015). Ageism and age discrimination in health care: Fact or fiction? A narrative review of the literature. *Maturitas*, 81(4), 432–438. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2015.05.002>
- Officer, A., & de la Fuente-Núñez, V. (2018). A global campaign to combat ageism. *Bulletin of the World Health Organization*, 96(4), 295–296. <https://doi.org/10.2471/BLT.17.202424>
- Özdemir, C., & Kaplan, A. (2024). Türkiye’de hemodiyaliz alanında yapılan hemşirelik tezlerinin incelenmesi: Retrospektif bir inceleme. *TOĞÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 66–77.
- Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2016). Attitudes of Turkish Nursing Students Related to Ageism. *The journal of nursing research: JNR*, 24(3), 211–216. <https://doi.org/10.1097/jnr.000000000000131>

Rababa, M., Hammouri, A. M., Hweidi, I. M., & Ellis, J. L. (2020). Association of nurses' level of knowledge and attitudes to ageism toward older adults: Cross-sectional study. *Nursing & health sciences*, 22(3), 593–601. <https://doi.org/10.1111/nhs.12701>

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

Sarman, A., Sarman, E., & Tuncay, S. (2021). Hemşirelikte Sanal Gerçeklik Kullanılarak Yapılan ve YÖK Tez’de Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin Niceliksel ve İçerik Açısından İncelemesi. *Bingöl Üniversitesi Sağlık Dergisi*, 2(2), 71-82.

Savaş, H., & Pazar, B. (2021). Cerrahi hastalıkları hemşireliği lisansüstü tezlerinde geliştirilen ölçeklerin analizi. *Türk Hemşire Derneği Dergisi (THDD)*, 2(2), 111–124.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf Erişim Tarihi: 21.09.2025

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf Erişim Tarihi: 21.09.2025

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf 21.09.2025

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2024*. Haber Bülteni, Sayı: 54079. Ankara: TÜİK. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2023-54079> Erişim Tarihi: 22.09.2025

Uçar, İ., & Akdeniz, E. (2024). Türkiye’de Hemşirelik Alanında Sağlık Okuryazarlığı Konusunda Adölesanlar İle Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *The Journal of Kırıkkale University Faculty of Medicine*, 26(2), 234-244. <https://doi.org/10.24938/kutfd.1443843>

World Health Organization (WHO). (2024, 1 Ekim). *Ageing and health*. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> Erişim Tarihi: 21.09.2025

World Health Organization. (2017, Aralık 29). *Ageism: A threat to healthy ageing*. <https://www.who.int/ageing/ageism/en/> Erişim Tarihi: 21.09.2025